

Sadiqlıq, xeyirxahlıq və nəciblik nümunəsi

Dünyaya hər kəs şanslı gəlmir. Bəziləri müəyyən sağlamlıq problemləri ilə doğulur, bəziləri isə bu və ya digər səbəbdən səhhətləri ilə bağlı narahatlıqlar yaşayırlar. İnsanların xəstəliklərdən qurtulub cəmiyyətə qaytarılması isə güclü dövlətin prioritetlərindən biridir. Azərbaycan kimi...

Hər bir dövləti qüdrətli edən zamanında verilmiş düzgün qərarlar, doğru addımlardır. Prezident İlham Əliyevin hakimiyyətə gəldiyi ilk günlərdən etibarən "sağlam ailə - sağlam cəmiyyət" devizi ilə səhiyyə sahəsində mühüm islahatlar reallaşdırılıb, layihələr həyata keçirilib. Heydər Əliyev Fondunun da bu layihələrin həyata keçirilməsində rolu əvəzsizdir. Belə layihələrin gerçəkləşdirildiyi müəssisələrdən biri də Milli Hematologiya və Transfuziologiya Mərkəzinin Talassemiya bölməsidir.

Validəynlərdən övladlara keçən ağır irsi qan xəstəliyi

Talassemiya validəyindən övlada keçən ağır irsi qan xəstəliyidir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına əsasən, dünyada 250 milyondan artıq talassemiya daşıyıcısı və toxminən 300 min talassemiyalı xəstə var. Bu, təəssüf ki, ölkəmizdə də geniş yayılmış xəstəlik qrupundan biridir. Hazırda Azərbaycan, bəyəcanda qeydiyyatda 3200 nəfər talassemiyalı xəstə var. Bu xəstələrin 1500-ə yaxını transfuziyadan asılı olan, yəni davamlı olaraq qan alan xəstədir. Milli Hematologiya və Transfuziologiya Mərkəzinin icraçı direktorunun müalicə işləri üzrə müavini Səhər İsmaylova bildirir ki, hazırda Azərbaycan əhalisinin 4-6 faizində daşıyıcılıq var. Bunda qohum evliliklərinin ciddi təsiri var. Daşıyıcı insan xəstə hesab edilmiş, çünki uşaq da yalnız daşıyıcı olur. Məndel qanununa görə, hər iki valideyn daşıyıcı olduqda 25 faiz ehtimalla xəstə, 50 faiz ehtimalla daşıyıcı, 25 faiz ehtimalla isə sağlam uşaq doğulur. Hər ikisi daşıyıcı olan valideynlərin uşağın sağlamlıq və ya sağlam olacağına isə heç kəs söyləyə bilməz. Bu valideynlərin mayalanma zamanı uşaqlara verdiyi gəndən asılıdır. Xəstəliyin aradan qaldırılması, müayinə və müalicəsi isə möhür Talassemiya Mərkəzində həyata keçirilir.

"20 il öncə fevralın 8-də Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva "dəyirmi masa" təşkil edərək, "Talassemiya xəstəliyi haqqında" adlı layihəni başlatdı. Layihənin əsas məqsədi talassemiyalı xəstələrin düzgün diaqnostikası, müayinə və müalicəsi, radikal müalicə üsulu olan sümük ili transplantasiyası, xəstələrin yüksəkkeyfiyyətli qan və qan komponentləri ilə təmin olunması idi. Bütün bu müzakirələr nəticəsində 2009-cu ildə Talassemiya Mərkəzi istifadəyə verildi. Mərkəz istifadəyə verildikdən sonra talassemiya diaqnozu qoyulan xəstələr da-

ha komfortlu şəraitdə müalicə edildi, əvvəl qan tapmaqda çətinlik çəkən xəstələr vaxtılı-vaxtında qanla təmin olundular", - deyər Səhər İsmaylova bildirdi.

Belə xəstələrin dünyaya sağlam körpələr gətirmələri mümkündür

"Talassemiya xəstəliyi haqqında" şüarına uyğun olaraq 2015-ci ildən bütün nikaha daxil olmaq istəyən şəxslər icbari tibbi müayinədən keçərək, qan testləri verirlər. Qan Bankının məlumatına görə, ötən il nikah üçün ümumilikdə 111913 vətəndaş qan analizləri verib. Hər ikisində daşıyıcılıq olan cütlüklərin sayı 25, yalnız bir nəfərdə daşıyıcılıq olanların sayı isə 4357 olub.

S.İsmaylovanın sözlərinə görə, test nəticələrindən sonra hər ikisində daşıyıcılıq aşkarlanan cütlülərə genetik konsultasiya verilir. Onlara izah edilir ki, dünyaya gətirəcəkləri körpələr 25 faiz ehtimalla talassemiya xəstəsi ola bilər. Buna baxmayaraq, ailə quran cütlülərdə daha sonrakı aylarda, hamiləliyin erkən dövründə doğulacaq uşağın sağlamlıq və ya xəstə olduğu müəyyən edilir. 2024-cü ildə 85 nəfərdə perinatal müayinələr aparılıb. Onların 22-də talassemiya xəstəliyi aşkar edilmişdir. Sevdindirici hal odur ki, hər ikisi xəstəlik daşıyıcısı olan valideynlər süni mayalanmadan istifadə edərək, tamamilə sağlam körpələr də dünyaya gətirə bilərlər.

Talassemiya pasiyentlərdən həyat keyfiyyətlərini yaxşılaşdırmaq və həyatı vacib orqanların normal fəaliyyətini təmin etmək məqsədilə ayda bir və ya bir neçə dəfə qan alırlar. Əks halda onlarda ciddi qan azlığı, ürək, qaraciyər, dalağ böyüməsi müşahidə edilir. O bildirir ki, qan köçürülməsi xəstənin vəziyyətindən asılı olaraq dəyişir: "Talassemiya xəstələr vaxtılı-vaxtında qan almıdıqda üzvlərində deformasiya əmələ gəlir, boyları qısalar, sümük sisteminə ləngimələr olur. Çalışıq ki, xəstələrin qan səviyyəsini normal saxlayaq. Analizlərə baxıb qan köçürmə təyini edirik". S.İsmaylova məlumat verir ki, normal insanlarda qan 120 gün yaşayır, daha sonra yenilənir: "Talassemiya xəstələrdə isə bu müddət azdır. Qırmızı qan hüceyrələri tez müddətdə parçalanır, parçalandıqca qan aşağı düşür. Bu halda qan köçürülür. Köçürülən qan qanı artırsa da, demir səviyyəsini qaldırır. Bu za-

man qaraciyərdə, ürəkdə, mədəaltı vəzidə toplanır, orqanların fəaliyyətində problemlər yaranır. Bunun üçün dəmirqovucu preparatlar, xüsusi diyetlər təyin edilir, hər ay analizlər verilir".

"Fond hər zaman bizə dəstək göstərir"

Mərkəzin icraçı direktorunun müalicə işləri üzrə müavini bildirir ki, mərkəzdə ən vacib sahələrdən biri laborator xidmətdir. Ən yüksək səviyyədə təşkil edilən laboratoriyada xəstəliklərin müayinəsi, genetik analizlər, oxuma tipləndirmə, yəni donorla resipientin bir-birinə uyğunluğu təhlilləri aparılır. Şüa, diaqnostika bölməsində xəstələr üçün vacib olan dastimetriya və rəng təmizləmə müayinəsi həyata keçirilir. Mərkəzdə həmçinin poliklinik xidmətlər var. Burada hematoloq və pediatrlarla yanaşı, kardioloq, endokrinoloq, infeksionist və revmatoloq da xidmət göstərir. Ağırlaşmış formada olan, bölgələrdən gələn vaxtılı-

vaxtında qan almayan, dərman qəbul edə bilməyən xəstələr bəzi hallarda stasionar şöbəyə yatdırılırlar.

Talassemiya Mərkəzinin ən önəmli hissələrindən biri transfuziya zaldır. Ötən il mərkəz təmir olunana qədər burada yalnız bir transfuziya zalı olub, hazırda onların sayı üçdür. Artıq 0-5 yaşlı xəstələrə bir, 5-15 yaşlılara bir, 15 yaşdan böyüklərə isə digər zalda xidmət göstərilir.

S.İsmaylova onu da deyir ki, ötən il oktyabrın 31-də təmərdən sonra respublikamızın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva mərkəzi ziyarət edib: "Bu, bizim üçün böyük şərəf idi. Fond hər zaman bizə dəstək göstərir, lazımi tibbi avadanlıqlarla təmin edir. Mehriban xanım burada olarkən "Talassemiya xəstəliyi haqqında" layihəsi barədə məlumat aldı, öldetmələri var. Burada hematoloq və pediatrlarla yanaşı, kardioloq, endokrinoloq, infeksionist və revmatoloq da xidmət göstərir. Ağırlaşmış formada olan, bölgələrdən gələn vaxtılı-

lassemiya xəstələrin Mehriban xanımın görüşü isə onlar üçün unudulmaz xatirə oldu".

200-dən artıq xəstəyə sümük ili transplantasiyası icra olunub

Talassemiya xəstəliyində radikal müalicə üsulu sümük ili transplantasiyasıdır. Azərbaycanda yeganə olan və mərkəzdə yerləşən Sümük ili transplantasiya bölməsi 2014-cü ildən fəaliyyət göstərir. İndiyədək 200-dən artıq xəstəyə sümük ili transplantasiyası icra olunub. Onların 90 faizini talassemiyalı xəstələr təşkil edir. Eyni zamanda digər qan xəstəlikləri olan kəskin leykoz, limfoma diaqnozu olan xəstələr də sümük ili transplantasiyası olunaraq boladan tam azad olurlar. Sümük ili transplantasiyası şöbəsinin müdiri Nərgiz Əliyeva bildirir ki, donor bankı yaradılsaydı, bu rəqəm daha yüksək ola bilərdi. Bunun üçün Səhiyyə Nazirliyi tərə-

findən ciddi işlər görülür. Artıq orqan donorluğu və transplantasiya mərkəzi qurulub. Hazırda yalnız bacı-qardaş donor qismində çıxış edir. Onların iliyinin uyğun olması ehtimalı 20-35 faiz, valideynlərdə isə cəmi bir faizdir.

"2023-cü ildə sümük ili transplantasiyasının təkmilləşdirilməsi çərçivəsində Türkiyənin Kök hüceyrə bankından bizim xəstələrə uyğun donorlar tapıldı. Ötən il 25 xəstə əməliyyat olunub ölkəmizə geri döndü. Bu il daha çox xəstənin əməliyyat olunması gözlənilir. Təbii ki, xəstənin orqanizminin donorun sümük ili qəbul etməsi halı ilə də uyğunlaşdırılır. Amma bu, indiyədək 220 xəstədən cəmi 8-də baş verib. Ümumi statistikaya nəzər yetirəndə bu, yaxşı nəticədir. Əməliyyatdan dənən xəstələr mərkəzdə stasionar müalicə olunurlar. Əvvəllər yalnız 5 palatamız vardı, təmir-tikintidən sonra isə onların sayı 6 oldu", - deyər Nərgiz Əliyeva bildirdi.

Xəstələrin bəzilərində sümük ili transplantasiyasından çəkinmələri qeyd edən mütəxəssis bunun, əslində, adi qan köçürülməsinə bənzədiyini bildirir: "Transplantasiya zamanı Aferez cihazından istifadə olunur. Sümük ili transplantasiyasının donor üçün heç bir ziyanı yoxdur. Amma transplantasiya maksimum steril şəraitdə aparılmalıdır. Çünki transplantasiyadan öncə xəstənin bütün hüceyrələri, immun sistemi sıfırlanır, ona donor hüceyrələri verilir. Buna görə də mərkəz xüsusi hipofilterlərlə təchiz olunub".

Şöbə müdiri onu da qeyd edir ki, transplantasiya olan xəstələr 40-45 gündən 6 aya qədər stasionarda qalırlar. Transplantasiyadan sonra xəstələr 5 il müddətində davamlı olaraq müayinə, müalicə alır, müşahidə altında qalırlar. 5 ildən sonra isə onlar tam sağalmış hesab edilir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, azyaşlı xəstələrin təhsildən geri qalmamaları üçün onlara distant təhsil verilir. Bu həm uşaqların öz yaşadlarından geri qalmamasına, həm də vaxtlarını daha səmərəli ke-

çirmələrinə səbəb olur. Diaqnoz və vəziyyət nəzərə alınaraq dərslər məktəbdən daha qısa olur.

Xəstələr mütəmadi olaraq psixoloji dəstək görürlər

Talassemiya Mərkəzində iki psixoloq fəaliyyət göstərir. Xəstələr mütəmadi olaraq psixoloji dəstək görürlər. Beş ildir mərkəzdə çalışan psixoloq Günel Əliyevanın sözlərinə görə, yaşından asılı olmayaraq bütün talassemiyalı xəstələrə psixoloji dəstək göstərilir, onların hər birinə fərdi yanaşılır: "Psixoloji dəstək alanların arasında azyaşlılar üstünlük təşkil edirlər. Ağır, uzunmüddətli müalicələr, qan köçürmələri uşaqları yorur, əsəbi edir, davranışlarına mənfi təsir göstərir. Psixoloji dəstək zamanı bir kurs həftədə bir dəfə olmaqla 12 seans təşkil edir. Bölgələrdən gələn pasiyentlərə xidmət etmək çətinlik yaradır. Onları yalnız ayda bir dəfə, rutin müayinələrə gəldikdə qəbul edə bilərik. Lakin istədiyimiz nəticəni almaq üçün olumuzdan gələni edirik".

Talassemiya xəstə olan 17 yaşlı Ağacan Abdullayev psixoloji dəstəkdən olduqca məmnun qaldığını, seanslardan sonra özünü çox yaxşı hiss etdiyini deyir. O, bözən heç kimə deyər bilmədiyi sözləri psixoloqla bölüşdükdə özünü daha rahat, sakit hiss etdiyini qeyd edir. Hər iki valideyni daşıyıcı olan və diaqnozu 1 yaşında qoyulan gənc peşə məktəbində oxuyur. O bildirir ki, böyüdükcə orqanizmi daha çox qan tələb etdiyi üçün hazırda ona ayda bir dəfə olmaqla 4-5 gün qan köçürülür.

Mərkəzdə rastlaşdığımız Ülkər Əbiyevanın iki övladı var. Ülkərin özü və yoldaşı daşıyıcı olduqları üçün 14 yaşlı oğlu talassemiya xəstəsi, 5 yaşlı qızı isə sağlamdır. 9 ildir mütəmadi olaraq ayda 2 dəfə mərkəzə qan köçürülməsi üçün gəldiklərini deyər ana oğlunun da yaşadları kimi sağlam olması üçün ümidinin sümük ili bankının yaradılması olduğunu bildirir.

66 yaşlı talassemiya xəstəsi Rəsim Süleymanov isə son 15 ildir bunun üzə çıxdığını bildirir. Transfuziya üçün ayda iki dəfə gəlməli olduğu halda Qax rayonunda yaşadığı üçün Bakıya yalnız ayda bir dəfə gələn Rəsim kişi xəstəliyinin ağır əməliyyat və stressdən sonra ortaya çıxdığını deyir. Ailəsində heç kim talassemiya xəstəsi olmasa da, böyük oğlu daşıyırdı. O bildirir ki, qan aldıqdan 20-25 gün sonra halsız olur, sümük ağrıları başlayır. Mərkəzin bütün əməkdaşlarına təşəkkür edən Rəsim kişi deyir ki, burada işləmək çox çətindir: "Çünki bütün xəstələrin canı ağrıyır, sinirləri zəif, kaprizli isə çoxdur. Mərkəzdəki tibb işçiləri isə səbrlə onların qayğısına qalırlar. Ən böyük minnətdarlığımız isə talassemiyalı xəstələri belə bir mərkəzlə, müayinə və müalicə ilə təmin edən birinci xanım Mehriban Əliyevayadır".

Ülkər XASPOLADOVA, İlham BABAYEV (foto), "Azərbaycan"

